

Varnost na športnih in drugih javnih prireditvah: poročilo o okrogli mizi

V okviru 17. konference Dnevi varstvoslovja, ki jo je 8. in 9. 6. 2016 v Kranjski Gori organizirala Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, je potekala tudi okrogla miza z naslovom *Varnost na športnih in drugih javnih prireditvah*. Na okrogli mizi so sodelovali dr. Branko Lobnikar s Fakultete za varnostne vede, ki je bil moderator, mag. Mile Nunič, strokovnjak s področja policijske dejavnosti za zagotavljanje javnega reda in miru ter za javna zbiranja, Marjan Jakše, vodja komisije za varnost pri organizacijskem komiteju Vitranca in Planice, dveh izmed naših največjih športnih dogodkov, ter Milan Vačovnik, svetovalec uprave za varnost zasebnovarnostnega podjetja Varnost Maribor, ki ima bogate izkušnje z zagotavljanjem varnosti na največjih športnih in drugih prireditvah.

Iztočnice za razpravo so bile podane že v zborniku povzetkov konference, nekatere pa je na začetku okrogle mize predstavil tudi moderator. Zagotavljanje varnosti na športnih prireditvah postaja vedno bolj pomembna tema. Lobnikar je izpostavil, da stroški za zagotavljanje varnosti, še posebej pri velikih športnih dogodkih, naraščajo. Kot primer je predstavil podatke o stroških organizacije olimpijskih iger. Leta 2004 so olimpijske igre v Atenah predstavljale mejnik pri vrtoglavih stroških za zagotavljanje varnosti. Pred olimpijskimi igrami so v Grčiji začeli veljati obsežni vojaški varnostni ukrepi, s katerimi naj bi podprli varnostne ukrepe na igrah. 35 grških vojaških ladij in na ducate patroljnih čolnov je nadzorovalo Egejsko morje in obale olimpijskih objektov. V olimpijsko mesto so prispele enote Nata, ki so s pomočjo posebnih radarskih letal nadzorovale zračni prostor. Pri varovanju olimpijskih iger je pomagalo tudi okoli 20 ladij iz stalne sredozemske flote Nata. Za varnost je skrbelo skupaj več kot 70.000 pripadnikov varnostnih sil. Stroški za varovanje so preseгли milijardo evrov in so bili višji kot kadarkoli v zgodovini olimpijskih iger. Na zimskih olimpijskih igrah v Vancouveru 2010 je za varnost med drugimi skrbelo več kot 15.000 varnostnikov, stroški za varnost pa so znašali 940 milijonov ameriških dolarjev. Varovanje olimpijskih iger 2012 v Londonu je stalo 650 milijonov evrov, za varnost pa je skrbelo 24.000 ljudi. Stroški zimskih olimpijskih iger v Sočiju leta 2014 so preseгли mejo 50 milijard ameriških dolarjev, pri čemer je velik del odpadel prav na zagotavljanje varnosti. Pred začetkom iger je Rusija v Sočiju sprožila največjo varnostno akcijo v zgodovini olimpijskih iger. Pri zagotavljanju varnosti je sodelovalo več kot 30.000 policistov, ki so imeli nalogo omejevati dostop do prizorišč. »Vsa prizorišča so pod nadzorom, sprožen je tudi sistem nadzora iz vesolja,« je takrat povedal minister za izredne razmere Vladimir Pučkov. Za varnost na ulicah Ria de Janeira naj bi v času poletnih olimpijskih iger leta 2016 skrbelo približno 47.000 policistov in 38.000 vojakov, stroški za varnost pa naj bi bili dvakrat večji kot v Londonu 2012.¹

¹ V času avgustovskih olimpijskih iger v Riu de Janeiru je za varnost na športnih prizoriščih skrbelo kar 85.000 policistov in vojakov, kar je dvakrat več kot v primerjavi z olimpijskimi igrami pred štirimi leti v Londonu. Zvezna vlada je za varnost namenila 890 milijonov dolarjev. Stroški celotnih olimpijskih iger pa so ocenjeni na 11,5 milijard ameriških dolarjev.

Samo ta dejstva povedo, da športni dogodki velikega obsega še zdaleč niso le srečevanje športnikov, ki se merijo v tem, kdo je višji, močnejši, hitrejši in boljši. Tudi nasilje v športu je vedno bolj pereča tema.

Športne prireditve in javna zbiranja so področje, ki je v zadnjem času doživelo veliko sistemskih sprememb. Na predlog moderatorja je Mile Nunič podal svoj pogled na obravnavano tematiko. Dejal je, da je šport (kot ena od oblik javnega zbiranja) v zadnjem času tudi posel, za tiste, ki zagotavljajo red, pa izjemen strošek. Nedvomno so se tega zavedali tudi tisti, ki so leta 2001 pripravljali novi zakon o javnem zbiranju. Pri tem so morali upoštevati omejitve iz 42. člena Ustave RS, kjer je opredeljena pravica do mirnega zbiranja in do javnih zborovanj. Pri tem je razpravljavec poudaril, da ne gre za katerokoli zbiranje, temveč izključno za mirno zbiranje. Čeprav kar nekaj javnih prireditev in javnih shodov mine popolnoma mirno in neopazno, je res, da se javnost in tisti, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem reda na javnem zbiranju, osredotočijo na tista javna zbiranja, kjer prihaja do izgredov, nemirov in drugih kršitev. Da bi zagotovili red v okviru javnega zbiranja, so leta 2001 pripravili Zakon o javnih zbiranjih, ki je bil objavljen leta 2002 in stopil v veljavo leta 2003. Pri pripravi zakona so izhajali iz predpostavke, da se problematika nasilja pojavlja zgolj na nekaterih javnih zbiranjih. Zlasti gre za športne prireditve, predvsem so to nogometne tekme. Nunič je izpostavil osrednjo vlogo organizatorja, ki je z vodjo javnega zbiranja in rediteljsko službo odgovoren za zagotavljanje reda. Nikakor ni primarna naloga države, državnih organov, policije ali katerih drugih, da skrbijo za red na prireditvenem prostoru. To je naloga organizatorja. Izjema je zgolj na državnih proslavah, kjer zakon to primarno nalogo daje policiji. V vseh ostalih primerih pa so naslednji akterji ključni za zagotavljanje reda in miru na javnih zbiranjih – organizator, vodja in rediteljska služba. Nunič pravi, da lahko o rediteljski službi sicer razpravljamo, ali je bolje vključevati laike/neprofesionalce ali rediteljsko službo sestavimo iz vrst varnostnikov, vendar ne glede na to, kdo opravlja rediteljsko službo, mora zagotoviti red. Z nekaterimi podzakonskimi akti so v skladu z evropsko konvencijo o preprečevanju nasilja na športnih prireditvah na nogometnih tekmah normativno uredili vse kriterije in vse tisto, kar je treba zagotoviti kot neki nadstandard na športnih prireditvah. Nunič je izpostavil problem, da spremembe zakonodaje običajno sledijo tragičnim dogodkom, kot sta bila na primer v diskoteki Lipa in baru Roxly v Ljubljani.

Mile Nunič je poudaril, da tudi, če organizator zagotovi vse ukrepe, od upravne enote prejme dovoljenje in upošteva vse predloge policije, še vedno ni zagotovila, da bo zbiranje potekalo mirno. Nekateri menijo, da lahko z represivnimi ukrepi uredimo določene zadeve v družbi, in zato smo pred tem, da dobimo poseben zakon, ki bo veljal zgolj na športnih prireditvah. Nekatere države to prakso že poznajo. V Sloveniji smo pri pripravi nove policijske zakonodaje en del tega umestili v nov zakon o nalogah in pooblastilih policije, ko so policisti dobili dve novi pooblastili: prepoved udeležbe na športnih prireditvah (62. člen ZNPPol) in prekinitev potovanja na športno prireditev (63. člen ZNPPol). Gre za pooblastili za zagotavljanje varnosti in reda ter preprečevanja nasilja na športnih prireditvah. Tako lahko policisti nasilnim skupinam preprečijo dostop do športne prireditve, tistim navijačem, ki so bili v preteklosti že kaznovani zaradi kršitev

na tekmah, pa lahko začasno (za eno leto) prepovejo ogled športne prireditve. Pri tem je treba še enkrat poudariti, da je za red in varnost na športnih prireditvah odgovoren organizator športne prireditve. Policisti posredujejo šele takrat, ko sta z dogajanjem na športni prireditvi ogrožena javni red in mir ter organizator varnosti ni več zmožen zagotavljati. V letu 2015 je bilo pet takšnih primerov. Zakon je omogočil, da če rediteljsko službo na športni prireditvi opravljajo varnostniki, lahko od policije pridobijo podatke o osebah, ki jim je prepovedan vstop na športne prireditve, in tem osebam vstop na to prireditev tudi preprečijo. Ta ukrep je usmerjen bolj v huligane in povzročitelje neredov, pa vendar imamo občutek, da tisti, ki skrbijo za vstop na prireditev, vselej ne ugotavljajo, ali je nekomu prepovedan vstop na prireditev. Pomembno je omeniti tudi to, da Zakon o javnih zbiranjih določa, da se mora organizator s policijo dogovoriti, na kakšen način bo ta sodelovala pri zagotavljanju varnosti na tistih javnih zbiranjih, kjer se pričakujejo neredi. Po tem, ko je bil spremenjen pravilnik za izvajanje zakona o javnih zbiranjih, je policija stroške za zagotavljanje varnosti na javnih prireditvah začela zaračunavati organizatorju, saj je to pridobitna dejavnost, zakaj bi imela država s tem stroške. Zavedati se moramo, da je to resnično velika obremenitev za policijo. V letu 2015 je policija sodelovala pri 3.800 varovanih javnih prireditvah. Razumeti je treba, da policija ni stražar na prireditvenem prostoru, zato mora organizator plačati policiji, če ta skrbi za red.

V nadaljevanju je besedo povzel Marjan Jakše, ki je odgovoren za zagotavljanje varnosti na dveh največjih športnih prireditvah v Sloveniji: Vitranc in Planica. Z vidika zagotavljanja varnosti je tudi mirno srečanje, kot sta smučanje ali poleti v smučarskih skokih, resen zalogaj. Jakše meni, da je zakon lahko pisati, precej težje ga je izvajati v praksi. Prav zaradi tega je pomembno, kakšen je odnos organizatorjev do javnih prireditvah. Organizator naj bi bil vesten, odgovoren in zelo konstruktiven. A žal na velikih javnih prireditvah takšnega organizatorja ne pozna. Ti so slabi, neodgovorni in za nameček povzročajo nesorazmerno več stroškov, kot so bili z normalno dejavnostjo teh akterjev predvideni. Veliko določb v zakonu o javnem zbiranju je tistih, ki neposredno določajo, kaj organizator mora narediti pri izvedbi same javne prireditve. Kako izvajati te določbe, pa je delo organizatorja. Ti dve prireditvi, Vitranc in Planica, ki jih imajo na Gorenjskem, ter Zlata lisica na Štajerskem, so klasičen primer, kako prireditev izpeljati na tako obširnem področju, predvsem pa na specifičnem področju terena. Jakše je opozoril na nekatere organizacijske probleme, ki se nanašajo predvsem na finančni zalogaj varovanja takih prireditvah. Poudaril je, da se finančni zalogaj za varnost povečuje, še posebej v povezavi s stopnjo ogroženosti javne prireditve. Ta ogroženost pa je tudi posledica dogajanj v družbi. Tudi nova dognanja glede terorizma povzročajo, da mora organizator na tej sferi narediti in posodobiti določene varnostne elemente ob vstopu na prireditveni prostor ter znotraj prireditvenega prostora. Organizator ne sme dovoliti, da organizacijo varovanja vodijo posamezniki, ki niso odgovorni in ki lahko povzročijo večje eskalacije na javnih prireditvah. Nikakor ne smemo dovoliti, pravi Jakše, da organizator na podlagi večjega finančnega zalogaja popusti pri zagotavljanju varnosti. Pri vseh teh organizacijskih odborih, kjer je sodeloval tudi sam, ob koncu prireditve naredijo analizo, s katero so do sedaj vedno ugotovili, da vložen denar in trud, ki so ga vložili v posamezno prireditev,

ni bil zamen. Za Planico 2016 je povedal, da je uspela v vseh sferah. Uspela je prireditve, uspeli so tekmovalci, vreme, bila je neizmerna evforija ljudi in športno navijanje. Vse to se je poklopilo in skoraj ne verjame, da se bo še kdaj. Naredili so že analizo, s katero so ugotovili ogromno dobre prakse, ki so jo dali v varnostni načrt že z lanskoletne prireditve. Kar naenkrat pa so se soočili z novimi dejstvi in okoliščinami, pri katerih vedo, da bo treba investirati še več denarja, hkrati pa ohraniti novosti v Planici: večje število obiskovalcev, struktura obiskovalcev, zagotoviti manj alkohola ter posledično zmanjšati negativne pojave na javni prireditvi.

Subjekti, ki sodelujejo pri varovanju prireditve, so reditelji, varnostniki in organizatorji. Reditelji in varnostniki delujejo po načrtu varnostne službe, to je načrt organizatorja, ter policija, ki dela po svojem načrtu. Zelo pomembno je, da je usklajevanje teh treh dobro, strokovno, predvsem pa pravi čas. Ustna obravnava zagotavljanja in izdajanja njihove odločbe za javno prireditve je zelo primeren čas, da se na celostni obravnavi ugotovi, kaj še manjka, kateri so tisti elementi, ki bi še več doprinesli pri zagotavljanju varnosti. Pri organizaciji Planice so šli še nekoliko dlje, saj se že pred samo ustno obravnavo dobijo z varnostniki in reditelji. Analizirali so moč prireditelja in funkcijo varnostne službe. Prišli so do zaključkov, da pozitivne strani izhajajo iz prirediteljev in obiskovalcev. Tako se lahko bolje poistovetijo s samim obiskovalcem, večjo profesionalnost pa dosežejo s tem, da reditelje z obeh prireditve (Planica in Vitranc) tudi izobražujejo. Že več let imajo delovno skupino, ki pa jo pomlajujejo. Jakšič pravi, da je 120–130 ljudi težko stalno izobraževati. A med njimi je od 20 do 25 % upokojenih policistov, s katerimi se še bolj približajo poslanstvu. Sodelovanje vseh treh subjektov je zagotovilo, da bo prireditve uspela, kljub temu, da so lahko prisotne nepredvidljive situacije.

Lobnikar je povzel, da je že zelo dolgo od takrat, ko so javni red in mir na nogometnih tekmah zagotavljali policisti. Sedaj je že celo desetletje od takrat, ko je to področje prevzela varnostna služba. Ko govorimo o zagotavljanju varnosti z vidika zasebnovarnostnih podjetij, se mnogokrat ne zavedamo kompleksnosti in posebnosti tega položaja, ki ga imajo tovrstna gospodarska podjetja pri izvajanju tako pomembne dejavnosti. Zato verjame, da je Milan Vačovnik iz Varnosti Maribor, ki zagotavlja varnost na nogometnih tekmah v Mariboru, zelo primeren sogovornik, da predstavi zelo pomemben zasebnovarnostni vidik.

Vačovnik je povedal, da je neka javna prireditve, ki se zgodi v mestu, šok za mesto. Za nekatere ljudi predstavlja prireditve situacijo, na katero niso bili pripravljeni. Namreč treba se je zavedati, da imamo dve strani: ena stran je zelo zainteresirana za športno prireditve, druga stran pa ne. Ta nezainteresirana stran je za to prireditve zelo rizična, saj se prireditve bojijo, jih moti, zato se posledično umikajo iz mesta. Pomembno je, da se postavi neko ravnotežje med temi, ki si prireditve želijo in ki jim je to v interesu, ter med tistimi, ki jih to moti in se tega bojijo.

Vačovnik je poudaril, da se moramo zavedati, da ne govorimo le o prireditvi sami, temveč o sklopu nekega življenja v mestu, lokalni skupnosti, ki se dogaja pred to prireditvijo in ki se bo dogajala po prireditvi. Zasebnovarnostna podjetja so gospodarska družba, ki so v javnem in gospodarskem interesu. Ta gospodarska družba ne živi le za to, da izvaja varovanje na prireditvi, temveč živi za to, da

izvaja zelo veliko različnih oblik varovanja. Zasebno varovanje se je od leta 1994 zakonsko trikrat spremenilo, vsak zakon pa je imel vsaj tri dopolnitve. Poleg tega ima zasebno varovanje več kot 20 podzakonskih aktov, kar nam prikazuje, da je to zelo regulirano področje. Za izvajanje dela imajo 8 licenc; in ena od njih je za varovanje na javnih zbiranjih. Če nekdo želi izvajati to storitev, mora gospodarska družba dati dovoljenje, poleg tega pa se morajo varnostniki usposabljeni, da dobijo poklic varnostnik izvajalec varovanja na javnem zbiranju.

Ko se pogleda samo ta storitev, ki se izvaja na prireditvenem prostoru, se moramo zavedati, da druge varnostne storitve, ki se izvajajo v mestu, zaradi tega ne smejo trpeti. A nekateri naročniki se takrat počutijo ogrožene (bencinski servisi, finančne ustanove), saj ob takšnem dogodku pride v mesto večja skupina ljudi, in vsi drugi njihovi naročniki se (lahko) počutijo ogrožene. Njihova funkcija (funkcija zasebnovarnostne službe) je, da vsem naročnikom predvidijo ukrepe, s katerimi zmanjšajo ta občutek ogroženosti. Po drugi strani pa tudi oni sami ne morejo varno izvajati nekaterih drugih storitev, ki jih drugače izvajajo nemoteno. Ne morejo polniti bankomatov, ne morejo prevažati denarja tako kot v normalnih razmerah, ne morejo nositi denarja v nočne trezorje in podobno. Zato ne smemo gledati samo na prireditev znotraj prireditvenega prostora, ampak moramo gledati na varnost v lokalni skupnosti v celoti. Namreč vsem njihovim naročnikom morajo nuditi višjo stopnjo varnosti, plus višjo stopnjo varnosti na tej prireditvi. Za razliko od ostalih subjektov, ki izvajajo varnost na prireditvah, so za njih vsi obiskovalci tudi potencialni naročniki ali obstoječi naročniki, ki jih morajo obravnavati zelo previdno in profesionalno. Poleg tega pa so njihovi zaposleni najbolj ogroženi, saj so na vhodih in imajo stik s posamezniki. Izvajajo tudi površinske preglede, opozarjajo ljudi, ki se gibajo na teh prostorih, izvajajo ukrepe in so prisotni na vseh ograjah.

Vačovnik je povedal, da se moramo zavedati, da njihovi zaposleni na javni prireditvi predstavljajo blagovno znamko. Oni niso etiketirani kot varnostna služba, temveč so etiketirani kot blagovna znamka izvajalca. Če bo prišlo do konflikta njihovega izvajalca, se ne bo govorilo, da je bil problem v varnostni službi, ampak da je bil problem pri podjetju, ki je izvajalo varnost. In to je tisto, kar ima lahko posledice tudi naslednji dan po javni prireditvi. Ta večplastnost zagotavljanja varnosti na javni prireditvi je za njih zelo velikega pomena in velik izziv. Vlaganje v kakovost, vlaganje v usposabljanje, vlaganje v usposobljenost varnostnikov je zelo zahtevno.

Razpravo je povzel Nunič. Zaveda se, da neko okolje živi za neko javno prireditev. Silvestrovanje na prostem ali neke druge tradicionalne prireditve, s katerimi živi okolje, so tudi javna prireditve. A pomembno je, da si postavimo vprašanje, kje organizator skrbi za varnost? Nikjer drugje kot le na prireditvenem prostoru. Izven prireditvenega prostora nima nobenih pristojnosti. Tam jih ima policija. Če je športna prireditev v dvorani, če se dogajajo kršitve s strani navijačev na poti, tam rediteljska služba nima pristojnosti. Rediteljska služba na javnem zbiranju ima samo eno nalogo: da skrbi za red. Blagovna znamka gor ali dol. To je njena temeljna naloga. Tako kot je naloga policije, da zagotovi red, z vsem spoštovanjem pravil tistega, ki je v postopku. A kombinacija rediteljske in varnostne službe se v praksi ni pokazala za dobro. V nekaterih primerih so

nekateri reditelji bolje odreagirali na kršitve kot pa varnostniki. Ključno je, kdaj odreagirati na neki dogodek in kdaj pričeti s postopkom.

Lobnikar se je strinjal z Nuničem, a popolnoma razume tudi Vačovnika, ki ga je vprašal, kakšna je njihova osebna izkušnja oziroma izkušnja podjetja glede rediteljev. Vačovnik je povedal, da so inšpektorji po več inšpekcijskih nadzorih na nogometnih tekmah podali mnenje in napisali, da reditelji izvajajo slab pregled na vstopnih točkah, za to je posledično več pirotehnik na prireditvenem prostoru (igrišču). Razlog je v tem, da reditelji nimajo pooblastil pregleda vrhnjih oblačil, temveč samo za pregled prtljage. Usposobljenost in opremljenost rediteljev je nižja kot varnostnikov; rediteljska služba nima nobenega programa usposabljanja in opremljanja. Do problemov je prihajalo takrat, ko je prihajalo do incidentov. Varnostnik, ki ima pooblastila, lahko pridrži osebo, reditelj pa tega pooblastila nima. Zelo jih skrbi, saj se v zadnjem času povečuje število rediteljev na račun varnostnikov. Problem so izpostavili tudi glede preverjanja istovetnosti akreditacij, saj tudi teh pooblastil reditelji nimajo. In ne nazadnje je predlog inšpekcijske službe, da se regulira ta dejavnost rediteljske službe.

Saša Kuhar